

ЖУЛ ВЕРН

ДВАДЕСЕТ ХИЛЯДИ ЛЕВГИ

ПОД ВОДАТА

enthusiaST

ЖУЛ ВЕРН

ДВАДЕСЕТ ХИЛЯДИ ЛЕВГИ

ПОД ВОДАТА

Превод от френски
Константин Константинов

enthusia**st**

София, 2022

Jules Verne
Vingt Mille lieues sous les mers
© Jules Verne, 1870

Жул Верн
Двадесет хиляди левзи под водата

© Константин Константинов, превод, 1955, 1964, 1970, 1977, 1979,
1984, 1991, 2015, 2022

© Яна Арзиропулос, дизайн на корица, 2022

© The Libertinus Project Authors, наборен шрифт Libertinus (SIL
Open Font License), 2022

© Enthusiast – запазена марка на „Алто комуникайшънс енд
пъблишинг“ ООД, 2022

ISBN 978-619-164-498-8

ΠΡΕΔΓΟΒΟΡ

Mobilis in mobili, или „Подвижен в подвижното“ — това е девизът на капитан Немо, вероятно най-популярния герой на Жул Верн, както и на неговия кораб „Наутилус“. Немо и „Наутилус“ до голяма степен са едно, при това не просто от гледна точка на разказа. Чудният подводен апарат все пак е сам по себе си буквално продължение на своя господар, който е „едновременно и негов капитан, и строител, и инженер“, а в някои глави дори и негов лоцман. Тази крилата фраза би могла да бъде употребена лесно и при едно описание на самото произведение на френския писател: почти неспирното и неограничено движение на „Наутилус“ през земните морета е именно онзи елемент, който в най-голяма степен оформя сюжета на „Двадесет хиляди левги под водата“.

Капитан Немо, „Наутилус“ и самият роман са подвижни в подвижното поне по три начина, които могат да обяснят удивителната устойчивост във времето на това произведение. Ще си позволя да ги обобщя през три фигури, а именно: на приключенеца изследовател; на учения или на естественика; и най-сетне — на историческия субект. Тези три фигури, надничачи иззад страниците, не просто правят романа

интересен и важен за разнообразни публики, но и го свързват здраво със собственото минало, настояще и бъдеще, така гарантирайки дълголетие то му. Нещо повече, тази тройна въвличеност във времето – в човешката и природната история, в структурата на настоящето и в обещанията на бъдещето – прави в ретроспекция от текста един от важните крайгълни камъни в развитето на научната фантастика; жанр, до който днес все по-често прибягваме, за да се ориентираме в турбулентните исторически процеси.

Но нека се върнем към трите фигури и да им обърнем внимание по ред, започвайки с приключенеца изследовател. Жул Верн със сигурност не е изобретателят на жанра на фантастичното пътешествие, който е далеч по-стар, но той почти собственооръчно го превръща в литературен феномен, оставил дълбок отпечатък върху колективното въображение на човечеството. В десетките си романи Верн, по собствени думи, се е опитал да изследва целия познат тогава свят, включително онези негови части, за които се е знаело все още твърде малко: небесата, земните недра, Луната, полюсите, подводните дълбини... Тези изследователски мисии са облечени в езика на науката и техниката, но дори най-сериозният читател няма как да не ги преживее на първо място имено като приключения.

Етимологичният корен на думата „приключение“ е латинският глагол *advenire*, тоест „пристигам“, и в този смисъл романите на Верн в сърцевината си са едно неизменно обещание, че читателят ще пристигне на нови места, в нови светове. В тези нови светове ще можем отново и отново да преоткриваме радостта от това да бъдем хора: защото човешката способност за удивление е безгранична. Така както професор Аронакс например изведнъж осъзнава, че чува не какво да е, а шума от гъжда, чукащ по повърхността на вълните над него самия. „Инстинктивно помислих, че ще се измокря! От вода – сред водата!“ Усецането за чудо е може би онази съставка, която най-често издирваме в литерату-

рата, а Верновите романи сякаш ни убеждават, че залежите на чудо в света са безкрайни. Трудно може да се преувеличи важността на този жанр и на приноса на Верн към него — без него днес едва ли щяхме да познаваме Индиана Джоунс, героите на „Стар Трек“ и „Междувъздушни войни“.

Приключенският характер на тези романи често им е отреждал да бъдат пренебрегвани от престижните литературни институции, както и да търпят пословични осакатявания при превода на други езици. Така например, Верн дълги години бива издаван на английски език изцяло като автор на юношеска литература, поради което преводачи и издатели са си позволявали непростиими своеволия с първоизточника. Но в крайна сметка именно тази почти непосредствена връзка от текста прави прага на неговите романи така лесен за прекрочване. Да се качиш на околосветска обиколка с балон, да бъдеш изстрелян с гигантско оръдие към Луната, да пребродиш световните морета под повърхността на водата — трудно може да се измисли по-убедителна покана за литературно пътешествие, защото тя говори директно на тялото и въображението, две същности, в чиято природа е да бъдат винаги подвижни.

А какви приключения само очакват читателя на „Двадесет хиляди левги под водата“! Подводен лов, експедиции до дъното на световния океан и до най-южната точка на планетата, проходи през тайни тунели, свързващи моретата, битки с почти фантастични морски същества, останки от легендарни корабокрушения! И на възражението, че много от тези случки не биха били наистина възможни, читателят, който знае как да извлече удоволствие от текста, би отговорил: „Е, и какво от това?“. Не е толкова важно дали Верн правилно е предсказал формата на земните морета и тяхното население, а че правдиво е уловил духа на времето и състоянието на човешкото въображение. Като се доверява на автора, на читателя му се дава възможността да се постави в кожата на представител на едно друго време —

предхождащо с век и половина нашето собствено, време на бурно развитие в световната наука, икономика и политика. Едва ли би било преувеличение да се каже, че именно през втората половина на 19-и в. светът с най-уверени крачки върви именно към днешния си вид: глобализиран, повсеместно свързан, движан от науката, технологията и търговията. Ключов принос към това без съмнение има точно този изследователски импулс, който задвижва на пръв поглед „Двадесет хиляди левги под водата“.

Ето че става все по-ясна важността на романа не просто като жанров репер, но и като исторически документ, като моментна снимка на обществото от преди сто и петдесет години. Подобна интерпретация със сигурност не е толкова очевидна като приключенските аспекти на повествованието, но кой е казал, че литературата се разкрива отведнъж или че изобщо крие някакво крайно, изчерпаемо количество смисъл? За разтварянето на луковицата от смисъл, стояща във Верновия роман, може да ни помогне втората фигура — на учения естественик. „Двадесет хиляди левги под водата“ е пословичен с многобройните епизоди, в които професор Аронакс и неговият верен слуга Консей наблюдават, класифицират и обсъждат неизчерпаемата подводна флора и фауна. На съвременния читател подобни упражнения може да се сторят безполезни, освен че са източник на дълги списъци, изтъкани от непознати имена, форми и цветове — сякаш някаква причудлива, монотонна поезия на самата природа. Но на читателя съвременник на Верн тази естественическа дейност вероятно е изглеждала другояче — едновременно като разوماгьосване и омагьосване на света. Задачата на естественика и на учения преди век и половина е била преди всичко да разшири човешкото познание и да стесни непознатия свят, тоест да подреди света в рационални категории и едновременно с това да разшири човешката способност за описание на света, да направи мисълта и въображението още по-силни. Изключително любопитни са в това отноше-

ние първите глави на романа, в които целият свят спекулира за естеството на мистериозния феномен, причинил редица мореплавателни инциденти; споровете се водят навсякъде — от сериозните академични издания, през бюлетините на застрахователните дружества, та чак до популярната преса. Това, което може би се явява изненадващо за съвременния читател, е, че ролите в художествения свят от преди век и половина са обърнати: науката поддържа тезата, че тук става дума за някакъв все още непознат и поради това все още фантастичен за разума звяр, докато популярната преса се заема да засипе с подигравки това предположение и по този начин да опази света в досегашните му граници. Невероятното по онова време, казва ни романът, все още е в обсега на научната мисъл, защото макар и все по-подреден, светът все още далеч не е разгадан.

Фигурата на учения заема все по-важна роля с напредването на повествованието и с разкриването на естеството на „Наутилус“. Както казва професор Аронакс:

„Ако бях открил съществуването на най-легендарното, най-митологичното животно, това не би ме изненадало толкова много. Няма нищо чудно, че природата твори чудеса. Но да видиш внезапно с очите си невъзможното, осъществено по загадъчен начин, и то от човека, това наистина можеше да обърка ума!“

Науката тук се превръща в научна фантастика! За Верн някои литературоведи са казвали, че той не толкова е екстраполирал бъдещето въз основа на наличното познание, колкото го е интерполирал, т.е. организиран е информацията от учебници, енциклопедии и научни журнали във възобращаемо пространство, непротиворечиво спрямо тогавашната научна представа за света. Докато Хърбърт Уелс, грузият баща на фантастиката от онази епоха, е пишел за коренно нови случки и възможности, за съвсем нови форми на съществуване, Верн е извършвал едно почти обратно движение на възображението — опит да подреди света във вече

съществуващите категории, да опише непознатото на един вече наличен език. Затова и като че ли не е никак чудно, че по-младият британец се обръща по-скоро към социалните науки в стремежа си да опише все още несъществуващи отношения между хората, докато французинът се фокусира върху точните науки и техниката, търсейки светлото бъдеще в отношението между човека и материята. И за двамата би могло да се каже, че са допринесли към жанра на утопията — при Верн този принос е не толкова очевиден, но не е ли универсалният език на науката, също като универсалния изкуствен език, говорен от екипажа на „Наутилус“, една мечта по Утопия? Не е ли подвижният музей на „Наутилус“, побрал стотици природонаучни и художествени експонати, идеален пример за кунсткамера, за кабинет на рядкостите — онези лиминални пространства, в които пътешествениците и естествениците от 16-и и 17-и век помещавали фантастични колекции от истински и изфабрикувани предмети, като вещицествени стаи енциклопедии, които трябвало да разкажат историята на света? Не е ли силата на електричеството, която оживява подводницата на капитан Немо, символ именно на утопичното мечтаене по един свят, в който човекът ще може да достигне пълния потенциал на света?

Сега е моментът да се обърнем към последната от трите вечно движещи се фигури, с които започна този разговор — на историческия субект. Приключенският дух и захласването по научния прогрес биха могли да подлъжат читателя, че историчността липсва от „Двадесет хиляди леви под водата“, но това би била една сериозна грешка, която би отнела може би най-интересния смислов пласт от книгата като документ на своето време и в крайна сметка като важна карта за разбирането на нашето собствено съвремие. Тази привидна неисторичност до известна степен се дължи на обстоятелствата, съпътстващи писателската кариера на Верн. Тъй като той публикува романи за широката публика, неговият издател и редактор, известният Пиер Етцел,

често го склонява да нанася сериозни корекции спрямо първоначалните варианти на произведенията. Така например, както е видно от запазените два ръкописа на романа, персонажът на капитан Немо е бил замислен като полски благородник, загубил всичко мило по време на кървавия погром над Полското въстание от 1863-1864 година (в по-късния роман „Тайнственият остров“ той бива представен като индийски принц, загубил владенията си при въстание срещу британската власт). Етцел настоява тази информация да бъде заличена, за да не обиди романът царска Русия, а заедно с това Верн се принуждава да замаскира до голяма степен и другите политически симпатии на капитан Немо, като например страстната му подкрепа за френския републиканизъм и яростната му омраза към колониалната британска империя и робовладелска Америка. Верн все пак успява да се пребори с Етцел за това омразата на Немо спрямо човешкия род, макар и съвсем смътно очертана, да остане продукт на исторически сблъсъци между потисници и потиснати, вместо да бъде приравнена към тази на обикновения разбойник. Утопията се промъква, едва-едва, почти скришом, и като исторически проект в „Двадесет хиляди левги под водата“ – в думите на Немо, че „Земята няма нужда от нови континенти, а от нови хора!“

Така за по-внимателния читател – а още повече за онзи, поинтересувал се от историята на романа – капитан Немо оживява и като субект, олицетворяващ исторически сили и процеси, за които може да се твърди, че не са изтлели съвсем дори днес. Самото име „Немо“, тоест „никой“ (от латински), като че ли загатва този копнеж по изцяло нов, непознат вид човек – субект, скъсал с неспрадливостите на земното съществуване и овладял природния свят благодарение на собствения си гений и усърдие. Тук обаче се обелва поредният слой на лука и въоръженият с критически микроскоп читател би доловил едно гигантско противоречие в образа на капитана. Както пише изследователят на научната фантаза-

тика Марк Боулд, Немо на пръв поглед застава на страната на онеправданите, но едновременно с това неговите действия са в полза на глобалната икономическа система, която е главен виновник за страданието на тези хора и нации. Примери в подкрепа на тази теза могат да се приведат лесно: като се почне от това, че Немо експлоатира изгубените колониални съкровища на дъното на океана и ги връща в обращение в световната икономика, и се стигне до направата на самия „Наутилус“ – съглобен от многобройни части, произведени по всички краища на света.

Тази посока на мисълта не бива да бъде разбрана погрешно като опит едва ли не самият Немо да бъде обявен за колониалист, експлоататор, капиталист и т.н. Неговата трагична и епична съдба в рамките на сюжета не би могла да бъде поставена под съмнение от този допълнителен слой на интерпретация. За сметка на това, важността на „Двадесет хиляди левги под водата“ като исторически и културен документ нараства многократно, ако той бъде погледнат през такава леща. Изведнъж „Наутилус“ започва да прилича, в един символен план, не толкова на инструмент, който да осигури бягство от земната цивилизация, а напротив – на съблимиран символ на глобалната икономическа система, която именно в онзи период започва да добива своя съвременен облик на тотална свързаност и проникване във всички географски територии и всички страни на живота. Подвижността на подводния кораб се доближава до онова мечтано състояние на световните пазари, при което те функционират без никаква засечка и триене, с все по-нарастващи скорости, все по-уверено свивайки времето и пространството, за което стокови и парични потоци достигат между произволни точки върху глобуса – също както „Наутилус“ намира все по-изобретателни и привидно невъзможни начини да преодолее физическите прегради пред себе си. И може би това не би било никак лошо, ако зад тези финансови потоци, индустриални и аграрни процеси не стояха исторически субекти,

които днешният читател, но всъщност и капитан Немо, и Жул Верн, разпознават като колониалните сили, израснали от географските територии на Европа.

Тази икономическа система, наклонена от самото начало към едно малцинство на силните, е, разбира се, подплатена с политическа и военна мощ, срещу която, макар и с недомлъвки, е насочен гневът на капитан Немо. И ако сто и петдесет години по-късно нея вече я нямаше, заменена от един различен свят, то може би и „Двадесет хиляди левги под земята“ нямаше да е вече толкова четен, неговият подтекст просто нямаше да говори в толкова непосредствено разпознаваеми категории на съвременния читател. Историята обаче е каквато я познаваме и дори можем да кажем, че тенденциите от средата на 19-и в., запечатани, може би несъзнателно, от Верн, днес са се развили и са не просто видими, но дори доминиращи всекидневния живот. Стремешът на естествознанието да опише целия свят на един универсален език днес виждаме преработен по съвсем неочакван начин под формата на интернет и масово навлизащата дигитализация (на чието начало, впрочем, Верн отдели няколко страници, когато описва подробно полагането на телеграфния кабел на дъното на Атлантическия океан). Хитрината, както я нарича Консей, „да сведеш разделянето и класифицирането до механична операция“, тоест да изземеш естественическата работа от човека и да я дадеш на машината, днес се реализира в алгоритмизацията и изкуствения интелект. Множеството пресмятания на професор Аронакс в романа, чрез които той превежда битието на този или онзи предмет в парична стойност, в наши дни е възможно за всеки – чрез няколко клика на страниците на големите онлайн търговци. Верн неспирно се удивлява от познатите и предполагаемите чудеса на света, но едновременно с това сякаш предусеща съдбата на природата да се превърне в един гигантски каталог, описван чрез апарата на икономиката и финансите.

Най-стряскащи и актуални в това отношение са може би няколко пасажа, пръснати в края на книгата, в които героите разсъждават за екологичното бъдеще на човечеството – за взаимосвързаността между видовете и средата, за екологичните катастрофи, до които неминуемо ще доведе безразборната експлоатация на природния свят от страна на човека. Но дори в тези моменти далновидността на текста съжителства с тежък антропоцентризъм, който вижда планетата единствено като ресурс, който е даден за управление на човечеството. Този последен пласт на четене разкрива капитан Немо, „Наутилус“ и самия роман като огледала на още един исторически субект – на човечеството като планетарна сила, способна да измени целия живот на Земята. Век и половина по-рано Верн ненадейно е снел ранен отпечатък на епохата, която през последното десетилетие все повече учени наричат с името „Антропоцен“ – времето на геологическа промяна, предизвикана от човека и продуктите на неговия разум.

Прочетена през тези три лещи – приключенско-изследователска, научно-утопическа, историческа, – творбата на Жул Верн няма как да не ни вълнува като читатели. Не толкова заради някаква неясна носталгия по детските години, когато може би сме чели за първи път романа, или пък по безвъзвратно отминалото време на предишните епохи, а защото ни предизвиква едновременно да преживяваме чудесата на света и да мислим критично за историческите процеси, които са оформили съвременното ни. Не бихме могли да искаме повече от добрата научна фантастика, или пък изобщо от добрата художествена литература, независимо с какви литературни инструменти са постигнати тези цели.

За финал, няколко думи за новото издание на романа на Жул Верн. Най-голямата очевидна разлика спрямо предишни изда-

ния е в заглавието, което вече отговаря на френския си еквивалент и далеч по-точно отразява сюжетната структура на романа от досегашното най-популярно заглавие на български език, „Капитан Немо“. Това обаче не изчерпва важните разлики между настоящото издание и предишните, използващи превода на Константин Константинов. Текстът, който гържите в книжното тяло, представлява изцяло редактирана версия на превода на Константинов от 1955 г. — сам по себе си текст с висока литературна стойност, за който твърдя, че в много случаи превъзхожда по художествени качества и смислова точност най-уважаваните преводи на английски език, например. В превода на Константинов от преди почти седемдесет години обаче все пак са налице сериозни проблеми и това направи наложително един внимателен редакторски преглед, който да приведе българския текст във възможно най-добър вид.⁷

Като оставим настрана очакваните дребни смислови и стилистични редакции, по-сериозните намеси в превода на Константинов могат да се разделят на два основни типа. Първият тип касае терминологичната точност при превода на български, най-вече що се отнася до превода на термини от областите на мореплаването и морската биология, както и правилния превод и транслитерация на исторически и географски имена. „Двадесет хиляди левзи под водата“ включва огромно разнообразие от детайлни описания и изброявания на плавателни съдове, на стотици организми, обитаващи водите, през които плава „Наутилус“, на множество земи и изследователи, свързани с маршрута на подводния кораб. Разбираемо е, че при липсата на еквивалент на съвременните електронни справочни ресурси, задачата за коректния превод на всички тези термини и имена би била неимоверно

⁷ За същото алармира и статията на инж. Иван Алексиев от 2018 г.; вж. „За необходимостта от нов превод на български език на романа „Капитан Немо“ от Жул Верн“, Морски вестник (16 декември, 2018 г.).

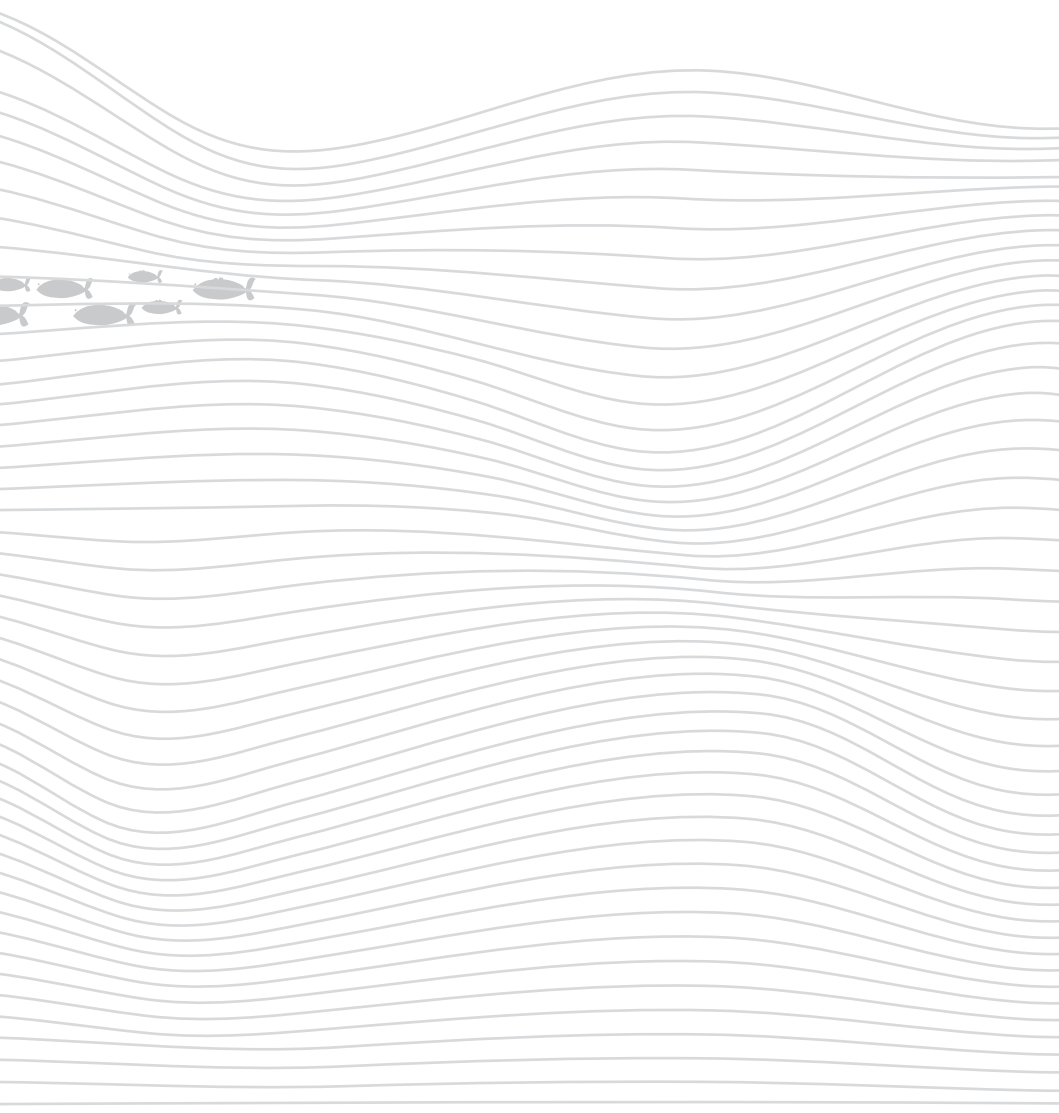
межка. Подобен труд вероятно би изисквал месеци работа в специализирани библиотеки, или пък интензивна съвместна работа с поне двама консултанти специалисти. Вероятно поради тези причини преводът от 1955 г. често страда от неточност, като в голяма част от случаите имената на разностранните организми не са изобико преведени, а са просто транслитерирани, без този ход да дава особено полезна информация на любопитния към детайлите читател. Трябва да се отбележи, че самият оригинален текст често не е особено услужлив – от една страна, в него са допуснати множество грешки (голяма част от тях по вина на редактора на Верн); от друга, класификацията на морските организми с времето се е променила значително и вследствие на това голяма част от използваната терминология вече не е в употреба. Настоящата редакция на превода със сигурност не е успяла да коригира всички терминологични употреби, но където това е било постижимо, са търсени възможно най-точните български еквиваленти на наименованията на френски език; където е нямало такава възможност, са подбирани относително близки термини според наличната информация в оригиналния текст. Огромна помощ в това начинание ми беше оказана от преводите на английски на Уилям Бутчър, Фредерик Пол Уолтър и Уолтър Джеймс Милър, както и от съпътстващите ги богати справочни материали.

Другият тип сериозна намеса касае големия брой пропуснати пасажи в българския превод. Въпросните варират по размер от изречение до такива, обхващащи цели абзаци, или дори страници. Взети заедно, изпуснатите части наброяват приблизително двадесет и пет печатни страници, които бяха допълнително преведени и включени в настоящото издание. Не ми е ясна причината за тази липса – дали преводът изначално е правен по непълно издание, дали съкращението е редакторско, или преводаческо решение с цел икономия, или пък сюжетно или стилистично стягане на текста. Важното е, че в настоящия си вид „Двадесет хиляди левги под водата“ в

много по-голяма степен се доближава до оригиналния текст, като тук трябва да се добави и още един вид редакторска намеса, а именно възстановяването на оригиналното разделение на абзаци, което в българския превод често не съвпаднаше точно с френския текст.

От архивната работа на изследователите на Жул Верн знаем, че дори неговият собствен публикуван текст далеч не е идеалната версия на замисления роман, а какво остава за кой да е превод. Все пак българският читател заслужава възможно най-доброто приближение и се надявам, че текстът, който следва, прави поне няколко полезни стъпки в тази посока.

Александър Попов

ПЪРВА ЧАСТ

ЕДИН РИФ, КОЙТО СЕ ДВИЖИ

1866 година бе ознаменувана от едно странно събитие с един необяснен и необясним феномен, който навярно никой не е забравил и досега. Настрани от слуховете около това събитие, които развълнуваха жителите на пристанищните градове и възбудиха духа на населението във вътрешността на континентите, то особено много обезпокои моряците. Едрите търговци, собствениците на кораби, капитаните на търговски съдове, собствениците на кораби в Европа и Америка, офицерите от военния флот на всички страни, както и правителствата на редица държави от двата континента се бяха заинтересували извънредно много от странното явление.

И наистина, от известно време много кораби бяха срещнали в морето „нещо огромно“, някакъв гълъг, вретеновиден, понякога фосфоресциращ предмет, неизмеримо по-голям и по-бърз от кит.

Сведенията за тая поява, отбелязани в различните бордови дневници, се съгласуваха почти напълно относно

структурата на въпросния предмет или живо същество, неизчислимата скорост на движенията му, смайващата му двигателна мощ и особения живот, с който изглеждаше надарено това същество. Ако беше кит, той надминаваше по размери всички китове, известни дотогава на науката. Нито Кювие, нито Ласепед, нито Дюмерил, нито Катрьофаж биха допуснали съществуването на подобно чудовище — поне докато не са го видели, както се казва, със собствените си очи на учени.

Вземаше ли се средното от направените на няколко пъти наблюдения, като в същото време се отхвърляха боязливите преценки, които твърдяха, че този предмет е дълъг двеста стъпки, и като не се приемаха преувеличенията, според които той бил широк една миля, а дълъг три — все пак можеше да се поддържа, че това необикновено същество далеч надхвърляше всички размери, приети дотогава от ихтиолозите, ако то изобщо съществуваше.

Но то съществуваше, фактът сам по себе си не можеше да се отрече и поради склонността на човешкия ум към необикновеното можеше да се разбере вълнението, което предизвика в света тая свръхестествена поява. Предположението, че тя беше от областта на приказките, трябваше да бъде отхвърлено.

Деятелно на 20 юли 1866 година параходът „Губернатор Хигинсън“ от Калкутското и бирманско параходно дружество беше срещнал на 5 мили източно от бреговете на Австралия тая подвижна грамада. Отначало капитан Бейкър помислил, че това е непознат риф. Той дори се готвел да определи точното му местоположение, когато два водни стълба, изхвърлени от необяснимия предмет, се издигнали със свистене на 150 стъпки височина. Така че, ако това не е било риф, подложен на периодични изригвания на някой гейзер в него, „Губернатор Хигинсън“ положително бе срещнал някакво водно, непознато дотогава млекопитаещо, което изхвърля през ноздрите си стълбове вода, примесена с въздух и пара.

Подобно нещо било наблюдавано на 23 юли същата година във водите на Тихия океан от „Кристобал Колон“ от Западноиндийското и тихоокеанско параходно дружество. Значи тоя необикновен кит можел да се прехвърля от едно място на друго с шеметна бързина, тъй като в промеждутъка от три дни „Губернатор Хигинсън“ и „Кристобал Колон“ го наблюдавали в две точки от земното кълбо на повече от 700 морски левги* една от друга.

Петнадесет дни по-късно, на 2000 левги от това място, „Хелвеция“ от „Националното дружество за навигация“ и „Шанън“ от „Роял Мейл“**, които плавали един срещу друг в оная част от Атлантическия океан, която е между Съединените щати и Европа, си съобщили взаимно, че чудовището се намира на 42 градуса 15' северна ширина и 60 градуса 35' западна дължина от Гринуичкия меридиан. От тия едновременни наблюдения и тъй като „Шанън“ и „Хелвеция“ били по-къси от него, макар че имали сто метра от форцевена до ахтерцевена***, пресметнали, че минималната дължина на млекопитаещото е повече от 350 английски стъпки****. Ала най-големите китове, които се срещаха във водите на Алеутските острови — куламакът и умгуликът, никога не биваха по-дълги от 56 метра, ако изобщо стигаха до такива размери.

Тия съобщения, които пристигаха едно след друго, новите наблюдения от борда на атлантическия параход „Перейра“, едно сблъскване между чудовището и парахода „Етна“ от линията „Инман“, съставеният протокол от офицерите на френската фрегата „Нормандия“ и твърде сериозните сведе-

* Една морска левга се равнява на приблизително 5550 метра. – Бел. прев.

** Става дума за т.нар. *British and North American Royal Mail Steam Packet Company*, известна още като „Линия Кунард“. – Бел. рег.

*** Форцевен и ахтерцевен са съответно най-предната и най-загнатата част на кораба. – Бел. прев.

**** Приблизително 106 метра. Английската стъпка или фут се равнява на 30,48 сантиметра. – Бел. авт..

ния, съобщени от генералния щаб на комодор Фриц Джеймс на борда на „Лорд Клайд“, развълнуваха дълбоко общественото мнение. В някои страни с по-лековат светоглед почнаха да се подиграват с това странно явление, но по-сериозните и прагматични страни — Великобритания, Америка, Германия, дълбоко се загрижиха заради него.

Във всички големи центрове чудовището стана на мода. Възпяваха го по естрадите на заведенията, осмиваха го във вестниците, представяха го в театрите. Беше сгоден случай да се пръснат всевъзможни измислици. Когато нямаше материал, във вестниците отново почнаха да се появяват всички въображаеми и гигантски животни, като се почне от белия кит, страшния „Моби Дик“ от северните краища, до огромния кракен, пипалата на който могли да обхванат цял параход от 500 тона и да го завлекат в бездните на океана. Препечатваха дори документи от древни времена, мненията на Аристотел и на Плиний, които допускаха съществуването на тия чудовища, както и норвежките разкази на епископ Понтопидан, съобщенията на Пол Егед и най-сетне изложението на господин Харингтън, в чиято добросъвестност не можеше да има съмнение, когато твърдеше, че през 1857 година, като бил на борда на „Кастилия“, видял грамадния змей, който готовогава се срещаше само във водите на някогашния вестник „Конститусионел“.

Тогава между вярващите и невярващите сред научните гружества и научните списания избухнаха безкрайни спорове. „Въпросът за чудовището“ разпали умовете. Почна се истинско сражение между журналистите, които държаха за науката, и журналистите, които бяха за остроумието; потоци мастило се изляха през това паметно сражение и дори някои от тях проляха две—три капки кръв, защото от морския змей стигнаха до някои лични най-оскъбнителни нападки.

Войната, с различни изгледи за успех, продължи шест месеца. Срещу принципните статии на Бразилския географски институт, на Берлинската кралска научна академия, на Бри-

танското дружество, на Смитсоновия институт във Вашингтон, срещу дискусиите в „Индийския архипелаг“, в „Космос“ на отец Моаньо, на „Известията“ на Петерман, срещу научните хроники на големите френски и чужди вестници популярната преса отвърщаше с неизчерпаемо въодушевление. Остроумните вестникари, като правеха пародия от един израз на Линей*, цитиран от противниците на чудовището, твърдяха, че наистина „природата не създава глупци“, и закланаха съвременниците си да не опровергават природата, като допускат съществуването на кракени, на морски змејове, на „Моби Дик“ и на други умотворения – плод на въображението на пияни моряци. Най-сетне със статия в един много опасен сатиричен вестник най-известният от неговите сътрудници се присъедини към тях, нахвърли се като Иполит срещу чудовището, нанесе му последен удар и го доуби сред гръмливия смях на цял свят. Остроумието победи науката.

През първите месеци на 1867 година въпросът като че бе погребан, сякаш без надежда да възкръсне, ала нови факти станаха известни на публиката. Сега вече не ставаше дума да се разреши един научен въпрос, а да се избегне една действителна и сериозна опасност. Работата доби съвсем друг образ. Чудовището се превърна в островче, в скала, отново в риф, но движещ се риф, неопределим и неуловим.

През нощта на 5 март 1867 година параходът „Моравия“ от Монреалското океанско дружество, намирайки се на 27 градуса 30' ширина и 72 градуса 15' дължина, се натъкнал с десния си борд на някаква скала, неотбелязана в никаква карта на тия места. Благодарение на съвместното действие на вятъра и на своите 400 конски сили той се движел със скорост 13 възли. Несъмнено, ако не бил извънредно здравият корпус на „Моравия“, то корабът, пробит от удара, щял да потъне заедно с двеста тридесет и седемте пътници, които бил взел от Канада.

* Карл Линей (1707–1778) – шведски природоизследовател. – Бел. прев.

Злополуката станала към 5 часа сутринта, когато почвало да се зазорява. Дежурните офицери се втурнали към кърмата на парахода. Те изследвали с най-голямо внимание водите на океана. И не видели нищо освен силно вълнение на около три кабелта*, сякаш водната повърхност била раздвижена от силно вихло. „Моравия“ определил точно мястото и продължил пътя си без видими повреди. Дали се е натъкнал на подводна скала, или на някоя останка от потънал кораб — не могло да се узнае. Но когато в сухия док проверили подводната част на парахода, установили, че една част от кила е строшена.

Тоя факт, извънредно важен сам по себе си, щеше, може би, да се забрави, както толкова други, ако след три седмици не бе се повторил при точно същите обстоятелства. Само че благодарение на националността на парахода, който бе станал жертва на това ново сблъскване, както и на известността на дружеството, собственост на което бе той, събитието предизвика небивал отзвук.

Всеки знае името на английския корабоприетжател, индустриалеца Кунард, който през 1840 година основа пощенска служба между Ливърпул и Халифакс с три колесни гървени кораба, с мощност 400 конски сили и с регистрова вместимост от 1162 регистрови тона за всеки един от тях. След осем години имуществото на дружеството се бе увеличило с още четири кораба по 650 конски сили и 1820 тона, а две години по-късно — с други два, по-мощни и по-големи по тонаж. В 1853 година дружеството „Кунард“, което току-що бе подновило правото си за превоз на пощата, увеличи последователно имуществото си с „Арабия“, „Персия“, „Китай“, „Скотия“, „Ява“, „Русия“ — все сред най-бързите и най-големи параходи, които след „Големия източен параход“ бяха браздили дотогава моретата. Така че през 1867 година дружеството притежаваше дванадесет парахода — осем с гребни колела и четири с вихла.

* Кабелт е морска мярка за дължина на къси разстояния, която се равнява на 185,2 метра. – Бел. прев.

Давам тия много кратки подробности, та всеки да знае значението на това дружество за морски превоз, известно в целия свят със своето умно ръководство. Никое предприятие за презокеанско плаване не е било управлявано с повече умение. Никой бизнес не се е увенчавал с по-голям успех. За двадесет и шест години параходите „Кунар“ са прекосили 2000 пъти Атлантическия океан и ни едно пътуване не е било отменено, ни едно закъснение не се е случило и никога ни едно писмо, ни един човек, ни един кораб не са били загубени. Затова въпреки силната конкуренция от Франция пътниците още предпочитат дружеството „Кунар“, както личи от сведенията в официалните документи през последните години. Поради всичко това никой не ще се зачуди на отзвук, който предизвика злополуката с един от най-хубавите параходи на дружеството.

На 13 април 1867 година морето било спокойно, вятърът благоприятен и „Скотия“ се намирала на 15 градуса 12' дължина и на 45 градуса 37' ширина. Движен от своите 1000 конски сили, той плавал със скорост 13,43 възела. Колелата му цепели морето със съвършена равномерност. Газенето му достигало 6,70 метра, а водоизместимостта му била 6624 кубически метра.

В четири часа и седемнадесет минути следобед, когато пътниците закували в големия салон, един не много силен удар засегнал корпуса на „Скотия“ встрани и малко зад лявото колело.

„Скотия“ не блъснал нищо, той самият бил блъснат и навярно не от нещо твърдо, а от резлив или пробиващ предмет. Сблъскването изглеждало толкова леко, че на борда никой нямало да се обезпокои, ако охраната на складовете не изтичала на палубата и не се развикала: „Поттваме! Поттваме!“.

Отначало пътниците много се изплашили, но капитан Андерсен побързал да ги успокои. Наистина, опасността не била непосредствена. „Скотия“, разделен чрез непроницаеми

прегради на седем отделения, нямал причина да се страхува от една дупка в корпуса.

Капитан Андерсен веднага слязъл в трюма. Той установил, че петото отделение се залива с вода, и то с бързина, която показвала, че пробивът е значителен. За голямо щастие в това отделение нямало парни котли, иначе огънят веднага щял да угасне.

Капитан Андерсен наредил веднага корабът да спре и един от матросите се гмурнал във водата, за да види каква е повредата. След няколко мига се установило, че в подводната част на парахода е пробита голяма дупка, широка два метра. Подобна дупка не можело да бъде запушена и „Скотия“ трябвало да прогължи пътя си така, с полупотопени колела. В това време той се намирал на 300 мили далеч от нос Клиър и след като закъснял три дни, което много разтревожило Ливърпул, влязъл в басейните на дружеството.

„Скотия“ бил закаран в сух док и инженерите го прегледали. Те не повярвали на очите си. Един правилен пробив с форма на равнобедрен триъгълник зеел два метра и половина под водолинията. Пробивът на металната обвивка бил съвсем равен и не могъл да бъде извършен по-добре дори от специален инструмент. Очевидно сечивото, което направило пробива, е било подложено на изключително закаляване и след като се устремило с неимоверна сила и пробило четирисантиметровата обвивка, то трябва само да се бе отдръпнало назад с едно наистина необяснимо движение.

Такъв беше последният факт, следствие на който общественото мнение наново се развълнува. От този ден натък морските злополуки, на които не се знаеха причините, биваха приписвани на чудовището. Върху това загадъчно животното бяха отрупани отговорностите на всички тия корабкрушения, броят на които за нещастие е значителен; от трите хиляди кораба, за които всяка година „Службата Истина“ съобщава, че са потънали, за не по-малко от двеста липсват сведения и поради това се смятат за загубени.

С право или без право, за тяхното изчезване бе обвинено „чудовището“ и тъй като поради него съобщенията между континентите ставаха все по-опасни, общественото мнение се намеси и поиска настойчиво моретата да бъдат най-сетне прочистени от този страховит кит.

Жул Верн
Двадесет хиляди левзи под водата

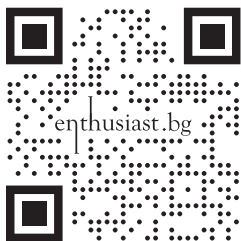
Превод *Константин Константинов*
Отговорен редактор *Петя К. Димитрова*
Редактор *Александър Попов*
Коректор *Снежана Бошнакова*
Дизайн на корицата *Яна Аргиропулос*
Предпечат *Яна Аргиропулос*

Френска. Преработено и допълнено издание
Формат 60x90/16
Печатни коли 32,5
ISBN 978-619-164-498-8

Издава
enthusiast

Запазена марка
на „Алто комуникайшънс енд пбблишинг“ ООД
София, бул. „Васил Левски“ 31
тел.: 02/ 943 87 16,
email: office@enthusiast.bg

Книгите на „Ентусиаст“ можете да закупите от
www.enthusiast.bg

Печат АБАГАР АД

ЩЕ ДОЙДЕ ВРЕМЕ, КОГАТО НАУКАТА ЩЕ ИЗПРЕВАРИ ФАНТАЗИЯТА.

– ЖУЛ ВЕРН –

Това е приключенска история за изследването на едно от най-трудно достъпните места на света: ОКЕАНА. Със завладяващи герои, зрелищна обстановка и грандиозния стил на писане на Жул Верн, който обединява всичко това, „Двадесет хиляди левги под водата“ е шедевър на научната фантастика, заслужаващ да бъде прочетен от онези, които търсят бягство в царството на мистерията и величието, скрито под пенещите се вълни.

Цена: 30 лв./15.35 €

9 786191 644988

www.enthusiaat.bg